

ORSZÁGIMÁZS EGY FÉNYKÉPÉSZ SZEMÉVEL

Kluger Zoltán: *Modernista nézet egy új földön*,
2017. október 12–28.,
Deák17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galéria,
kurátor: Guy Raz

enteriőr felvétel © Deák17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galéria

Számtalan tényező közrejátszik abban, hogy milyen vélemény alakul ki bennünk egy országról, ha saját tapasztalatainkra nem támaszkodhatunk. Beszámolókat olvasva, mások élményeit hallgatva, a híreket figyelve és legfőképp képeket nézve kialakul bennünk egy benyomás – ebben az esetben szó szerint értendő kép –, amely óhatatlanul manipulált lesz. A képek dömpingje egyre inkább eluralkodik rajtunk, de a véleményünket befolyásoló szerepük akkor sem volt kevesebb, amikor csak egy-két tudósító, fotóriporter felvételeit vehettük alapul.

2017-ben az Art Market idei díszvendége Izrael állam volt, így a Millenárison rendezett vásár kiállítói és előadói mellett a Deák17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galériában egy hazánkban eddig kevésbé ismert magyar származású fotográfus, Kluger Zoltán felvételeit mutatták be a hazai közönségnek. Kluger neve a nagyközönség számára valószínűleg kevésbé cseng ismerősként, mint kortársaié Robert Capáé, Moholy-Nagy Lászlóé vagy Kálmán Katáé. Életművéből egy karakteres részlet került ki a Deák17 Galériában, azonban sok ponton kapcsolódik ismert pályatársaihoz. Izrael állam megszületése és az építő munkát végző hősök jelennek meg Kluger felvételein, ahogy kortársai munkásságában is található hasonló témájú sorozatok.

Nagy utat tett meg Kecskemétről a fiatal zsidó fiú, míg végül Izrael állam egyik legfontosabb fotósa lett. A színes életpálya első fotós állomása az I. világháborúig vezet vissza, ahol sok, később híressé vált magyar fotográfushoz hasonlóan Kluger is szolgálatot teljesített légifotósként. A katonai szolgálat során nemcsak a fotóművészet alapjait sajátíthatta el, de bátor szakmai munkájáért kitüntetésben is részesült. Légifotós gyakorlata a Deák17 Galéria kiállításának egyes képein, a precízen beállított és mértanilag pontosan megszerkesztett modernista tájképein is visszaköszönnek: *Nahalal* (1939, The Central Zionist Archives), vagy a *Jordán folyó völgye* (1937, The Government Press Office Archive) című képeken. Az 1920-as években Berlinben próbált szerencsét, ahol szabadúszó fotósként kereste kenyerét. Itt ismerkedett meg Nachman Shifrinnel, akivel az 1933-as emigrációja után új választott hazájában, Palesztinában megalapítja a The Orient Press Photo Company-t. Fotóik legnagyobb megrendelői az Összefogás Izraelért Pénzalap és a Zsidó Nemzeti Alap lesz és ez közel sem elhanyagolható tényező képi világának alakulásában. 1958-ban ismét otthont vált, életét New Yorkban fejezi be, Manhattanben nyitott kis fényképészboltjában esküvői fotózásokat, fotókatást vállalt.

Arról, hogy milyen feszültség húzódott meg a háttérben a megrendelő által láttatni kívánt képek és a valóság között, az egykori partner Nachman Shifrin visszaemlékezése beszél a legtisztábban: „Kluger nehéz időket élt át. Az emberi élményt, annak tetteit és nehézségeit szerette volna megörökíteni, azonban jótevői mosolyokat akartak látni. Leo Herman (az Összefogás Izraelért Pénzalap főtáskára) felelete a következő volt: »Úttörőkre van szükségünk. Menj és készíts képeket – ne pazarolj negatívokat, nincs költségvetésünk arra.« »Fuldoklom- mondta – meg fogok halni. Semerre sem tartok. Lemaradok a világ fotóművészei mögött. Az úttörők itt maláriában halnak meg, szegénységben élnek, kimerülnek, demoralizáltak és nekem mosolyogva kell őket megörökítenem. Belefáradtam a mosolygó úttörők fényképezésébe.«”

Az „Új zsidó” hősies alakját, egy Izraelben addig nem ismert összetett vizuális szimbólumrendszer részeként alkotta meg. A 15 év alatt készített 13x18 cm-es üveg negatívjain hollywoodi filmsztárokat megszegyenítően mosolygó őrszolgálatot teljesítő kibuc tagok, a jövőbe elszántan tekintő Buchenwaldot megjárt túlélők, izraeli zászlót tartó polgárok, kisportolt testű gimnasztika tanárok és a kemény munka közben is Mona Lisa mosolyát magára öltő szántó nők beállított és kissé mesterkélten felvételei között megjelennek olyan őszinte zsánerjelenségek is, mint a tranzit zónában önfeledten játszó gyerekek.

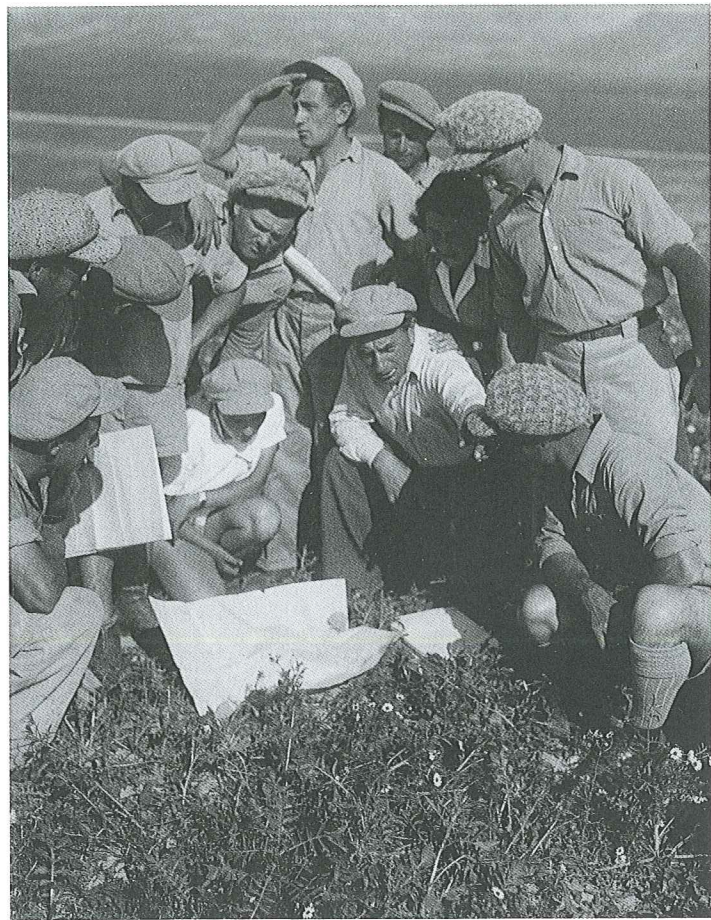
A falakon körbe tekintve ugyanazok a témák tűnnek fel – országtól, politikai rendszertől függetlenül –, amelyekre a propaganda keleten és nyugaton egyaránt igényt tartott: dübörgő és fejlődő gazdaság; testét-lelkét-elméjét művelő állampolgár; az országot mosolyogva és elkötelezetten építő ember.

Technikailag magas színvonalon megkomponált képek sorakoznak előttünk, a portré és a tájkép fényképészet terén is szépen kidolgozott, letisztult, modernista szemléletet tükröző fotókat látunk. Kluger munkáival kapcsolatban sokszor emelik ki ezt a modernista megközelítést. Témái (a modern ember diadala), a képek szabályos szerkesztése, a tisztán megfogalmazott üzenet, amely minden egyes képkockájában a cionista eszme pontos képi megfogalmazása, valóban modernista: a kiállítás anyagában a szántó nőt vagy a városokat ábrázoló felvételek nézőpontja, képeinek sokszor mértanilag pontos megfogalmazása mellett is dinamikus hatása a korszak nagyjaihoz teszik hasonlónak. Munkássága során Kluger hallgatóságos rivalizálásba került Helmar Lerskivel, a kettőjük karrierje közötti különbség pedig fotóikon is szembetűnő: míg Lerski mind álló, mind mozgóképein különös figyelmet fordított személyes stílusára, amellyel a kortárs fotográfiában hírnévre tett szert, Kluger fotóriporter tevékenysége és stílusa kevésbé válhatott művészi téren elismertté.

Kluger Zoltán: *Kibbutz Ma'abarot tagja őrszolgálatban*, 1936. © The Government Press Office Archive
Kluger Zoltán: *Szántó nő*, 1940. © KKL-JNF Photo Archive

Kluger Zoltán: Telepesek a Kibbutz Sha'ar Hagolan és a Massada építési tervet tanulmányoznak 1937.
© The Government Press Office Archive

Kluger képeinek fókuszában az ember áll. Az ember és a munkás – mint elvont fogalom –, aki vérével és verejtékével, testének és lelkének edzésével járul hozzá a jól működő rendszer, a tökéletes állam kialakításához. Kluger Zoltán képeit nézve, az épülő Izrael állam hétköznapi hőseit csodálva olyan képírók emlékeit idézhetjük fel, akik felvételeikkel egy állam hivatalos kívánságának megfelelő vagy épp a hivatal által elmosni kívánt képet rajzoltak be vizuális memóriánkba. Robert Capa és John Steinbeck *Orosz napló*jukban rögzítették a Szovjetunióban tett két hónapos látogatásuk élményeit (1947). Az „átlag orosz” szerették volna megörökíteni, aminek eredményessége erőteljesen megkérdőjelezhető, ha arra gondolunk, hogy a VOKSZ által engedélyezett körutazáson, hivatalos kíséret mellett tekinthettek körbe a kontinens méretű országban. Így hát, bármennyire is nemes volt a szándék, inkább egy ügyesen irányított és többé-kevésbé cenzúrázott országimázsról beszélhetünk, mintsem hiteles kordokumentumról.

Történelmi dokumentumértékkel bírnak a Magyar Távirati Iroda egykori fotóriportereinek munkái is, akik a II. világháború után újjáépülő Magyarországot örökítették meg a hivatalos propagandafotóknál lényegesen többet, művészi értéket alkotva. Kálmán Kata, Langer Klára, Reismann Mariann, Sándor Zsuzsa, Vadas Ernő fotóin visszaköszönnek a már ismert kötelező elemek: a gyárakban termelő, az iskolában elméjét pallérozó vagy az ünnepeken felvonuló nép. Az 50-es évek Magyarországon éppúgy egy új állam építkezései folytak, mint Izraelben. Egy új államot, sőt egy új, öntudattal és erős önképpel rendelkező munkásosztály vizuális ábrázolását kellett létrehozniuk. „A kor sajtójában, propagandakiadványaiban, plakátjain és könyveiben olyan számban jelentek meg különböző típusú emberek, mint »a magyar nép« reprezentánsai, ahogy sem azelőtt, sem azóta. Ezt a hirtelen megnövekedett portré- és zsánerképigényt a képügynökségnek teljesítenie kellett. Jól látható [...], hogy mennyire lázasan keresték mindenütt az érdekes arccokat, karaktereket, a jól fényképezhető vájárokat,

Kluger Zoltán: *Nahalal*, 1939. © The Central Zionist Archives

parasztokat, munkásokat, és minden mennyiségben »jövők zálogát«, a gyermeket és a tanuló ifjakat.”² A különböző fotósok gépeiből kikerült felvételek egytől egyig tökéletes alkotások nemcsak a művészet kedvelői, de a történészek számára is. Bár más-más rendszert „szolgálnak”, a háttérben meghúzódó mechanizmusok hasonlóak: a művészi igényesség, a valóság hű ábrázolásának igénye és a megrendelő akarat közötti egyensúlyozás szükségszerűsége. Az említett művészek fotóit az országimázs építő feladatukon kívül összeköti az emberek középpontba állítása. Mindegyik fotós az állam egy sokszor arc nélküli, elvont fogalomként használt alkotóeleme felé fordul: az ember felé. Robert Capa egy ismeretlen, a kor Amerikájában titkos ellenségként kezelt csoportnak, a szovjet népnek ad arcot. Walker Evans a Farm Security Administration megbízásából 1935–1936-ban az elmaradott tanyavilág és a nélkülözés távolinak tűnő fogalmának ad személyes, emberi és megfogható formát. Az MTI egykori fotóriporterei az ötvenes

évek magyar munkásának hivatalos propagandában megjelenő stilizált képét árnyalják tovább. Kluger Zoltánnak nem kisebb feladata volt, mint egy ország felépítését dokumentálni. Az emberfeletti munkát végző polgárokat pedig nem is lehetett volna hétköznapi módon és szemszögből ábrázolni, Kluger alakjai ennek megfelelően kissé heroizálva jelennek meg. A fotókat szemlélve az az érzésünk támad, hogy emberek nélküli portrékat láthatunk: bár mindenhol az embereké a fő szerep, embert és igazi „lelket” nem láthatunk. Így történhet meg az, hogy Kluger képeit nézve a propagandista teljes mértékben kielégül, de a többiek, azok, akik az egyénre, a személyiségre, az egyedi történetekre kíváncsiak, tovább keresik a kérdésekre a választ és homályban tapogatóznak.

¹ KUGLER Zoltán: *Modernista nézet egy új földön / Modernist eye in a new land*, kiállítási katalógus, 2017. Ford.: Perrin Júlia.
² Szarka Klára: *A „kor embere” a képeken, Elfelejtett képek*, Magyar Távirati Iroda, 2009.